

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ŞİİRLERİNDE SOSYAL ELEŞTİRİ BAĞLAMINDA “EV” VE “AĞAÇ” METAFORU

Samet Çakmak*

Özet: Edebiyat ve toplum arasında bulunan çift yönlü ilişkinin bir sonucu olarak edebi eserlerde sosyal eleştiri sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Necip Fazıl Kısakürek'in 1934 sonrası yazdığı şiirlerde sosyal eleştiri önemli bir yer tutar. Necip Fazıl, kültür değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal sorunların, zıt durumların, karmaşık toplum yapısının ifadesinde ve gelenek-modernite karşılaştırmasında “ev” ve “ağaç” metaforlarını değişik şekillerde kullanır. Bu çalışmada, söz konusu iki metafor üzerinden Necip Fazıl'ın sosyal eleştiri içerikli şiirleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl Kısakürek, Sosyal Eleştiri, Nesil Çatışması, Ev Metaforu, Ağaç Metaforu.

IN CONTEXT OF SOCIAL CRITICISM “HOME” AND “TREE” METAPHOR IN NECİP FAZIL KISAKÜREK'S POEMS

Abstract: As a result of bi-directional relationship between literature and society, social criticism is a situation that often encountered in literary works. In Necip Fazıl's poems, written after 1934, social criticism holds an important place. Necip Fazıl uses “home” and “tree” metaphors in different ways to emphasize social issues arising as a result of the culture changes, the opposite situations, the expression of the complex social structure, and comparison of tradition-modernity. In this study, two metaphors studied in Necip Fazıl's poem, context of social criticism.

Keywords: Necip Fazıl Kısakürek, Social Criticism, Generation Gap, Home Metaphor, Tree Metaphor.

GİRİŞ

Edebiyat eseri özü itibarıyla kişisel bir karakter taşısa da sanatçının kalemin-den çıktıktan sonra bir anlamda topluma mal olur. Bu bağlamda edebiyat eseri ile toplum arasında çift yönlü bir ilişkiden bahsetmek mümkündür. Toplumsal olan, edebiyat eserini besler, onu etkiler ve şekillendirir; aynı zamanda edebî eserler de toplumun şekillenmesinde, düşünce dünyasının ve yaşam

* Arş. Gör. Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü.

tarzının oluşum ve değişim sürecinde önemli roller üstlenebilir. Bu bakımdan edebiyatın doğrudan doğruya ferde dönük görülmeyecek bir sosyal işlevi veya sosyal ‘kullanım’ı vardır (Wellek-Warren, 1997: 13). Bu sosyal kullanım, sanatçılara ve edebi eserlerin türlerine göre değişen oranlarda kendini hissettirir. Tahkiyeye dayalı türler olan roman ve hikâye bu tür bir sosyal içeriğe daha uygun metinlerdir. Bununla birlikte edebiyatın en ferdî türü sayılan şiirde de bu tür bir sosyal kullanıma rastlanabilmektedir. Kimi şairler, toplumun aksayan yönlerini kendilerince işlemeyi ve bu sayede evrensel yükselmenin bir önceki basamağı olan “milli olma” vasfını eserlerine kazandırmayı amaçlarlar.

Şiirde toplumsala yer vermek sanatın en çok üzerinde durulan sorunlarından biri olmakla ve şiirin asıl işlevinin aksi yönünde bir duruma yol açtığı iddia edilmekle birlikte, kimi sanatçılar tarafından şiirin sanat değerine hanel getirmeyeceği, aksine onun asıl işlevini ancak böyle bir kullanım ile yerine getirebileceği gibi görüşlere de konu edilmiştir. Necip Fazıl, poetikasında bu konuyu, şiir ve toplum arasındaki ilişkiyi kaçınılmaz kılan bir bakış açısıyla irdeler. Toplumun geçmişi, bugünü ve geleceği ile şiiri bir araya getirir: “Şiir, cemiyetin mu’dil oluşları içinde, onun bütün mazisini ihtiva eden, halini gösteren ve hususiyetle istikbalinden haberler getiren harikulade dolambaçlı bir rüyadır” (Kısakürek, 2012: 486)*. Şiire toplumun aynası olma görevini yükleyen böyle bir görüşün sahibi olan şairin kaleminden çıkan ürünlerin sosyal konularla iç içe olması da kaçınılmazdır.

Necip Fazıl’ın şiiri içerik açısından başlıca iki döneme ayrılır. 1934 yılından önce yazdığı şiirlerde sosyal konulardan ziyade ferdî konulara ağırlık vermiştir. Şair, Abdülhakîm Arvâsî ile tanışmasından sonra başlayan ikinci dönemde ise bir fikir bunalımı yaşar. “Bu entelektüel kriz Necip Fazıl’ı Nurullah Ataç’ın deyimiyle ‘Mistik şâir’ devresine sokacaktır” (Çebi, 1987: 28). Bazı ulvî kıymetler yolunda ferden kendisini feda etmesi olarak tarif edilen mistisizm (Kaplan, 2008:43) Necip Fazıl’da kendisiyle birlikte şiirini de bu ‘ulvî kıymetler’e adanması şeklinde ortaya çıkar. Artık şair eserlerini, benimsediği İslâmî değerlerin yönlendirmesiyle yazar. Bu aşamadan sonra yazdığı şiirlerde ilk dönemdeki içsel problemleri kısmen halletmiş ve gözünü dış dünyaya çevirerek toplumsal konulara ilk döneme göre daha fazla ağırlık vermiştir. Bundan sonra şiirin bir bakıma ideolojisinin emrine veren (Kolcu, 2008: 197) Necip Fazıl, bu ideolojinin yönlendirmesiyle toplum sorunlarını da göz ardı etmeyen bir şiir anlayışını benimsemiştir. Bu içeriğe sahip şiirler *Çile*’nin daha çok “Dava ve Cemiyet” adlı bölümünde toplanmıştır.

Tanzimat sonrasında Osmanlı toplumunda, başlarda devletin teşvik edici tavrıyla ortaya çıkan ve sonrasında toplumun kendi dinamikleriyle gelişen bir

* Şiir örneklerinden sonra verilen sayfa numaraları bu esere aittir.

dönüşüm süreci yaşanmaya başlamış, Batı'ya uyum sağlama noktasında toplumsal bir değişimin temelleri atılmıştır. Bu değişim ve dönüşümün yansımaları Osmanlı Devleti'nin son yıllarına doğru da devam etmiş ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren, devlet şekliyle birlikte, toplum yapısında da bütünlüklü bir yenilenme devlet politikası olarak benimsenmiştir. Bunun sonuçlarından biri olarak, yeni bakış açıları ile farklılaşan değer yargıları, toplumun yaşam tarzında da büyük bir değişimin başlangıcı olmuştur. Tabii, bu yeni duruma ayak uyduranlar, uyduramayanlar ve uydurmamayanlar aynı dönemde yaşadıkları için fertler, topluluklar ve hepsinden önemlisi nesiller arasında bir uyumsuzluk probleminin oluşumu da kaçınılmaz olmuştur.

Böyle bir değişim sürecinin ortasında, toplumla ilgili kaygıları olan ve sanatını toplumla iç içe gören Necip Fazıl da bazı şiirlerinde bu dönüşüm sürecinin aksayan yönlerini değişik şekillerde konu etmiştir. Bu çalışmanın odak noktasına alınan "ev" ve "ağaç" metaforları, farklılaşan fert ve toplum yapısı ve devlet düzeniyle ilişkilendirilip, çeşitli sembolist anlam alanlarının etrafında şekillendiği unsurlar olarak Necip Fazıl'ın şiirlerinde dikkat çekici şekillerde kullanılmıştır. Başta nesil çatışması olmak üzere, gelenek-modernite, eski-yeni ve ruhsal-maddi karşıtlıklarının "ev" ve "ağaç" metaforları üzerinden, şiirin doğal yapısına gerilim unsuru olarak yerleştirildiği görülmektedir.

EV METAFORU

Mekânın toplumsal etkileşimlerden bağımsız salt geometrik bir alan olduğunu ifade eden mutlak mekân anlayışına karşı, toplumsal faktörlerle birlikte oluşan bir ürün olduğu anlayışının (Şişmanoğlu, 2003: 12) benimsenmesiyle birlikte edebi eserlerde mekâna yüklenen fonksiyonlar da değişime uğramış ve çeşitli sembolik anlamlarla birlikte kullanılmaya başlamıştır. Bachelard'a göre (2008: 37) bir mekân olarak ev, bize hem dağınık imgeler, hem de bir imgeler bütünü sunar ve bu imgeler bir tür çekim gücü sebebiyle evin çevresinde yoğunlaşır. "Geçmiş, bugün ve gelecek, eve farklı dinamikler kazandırır; çoğu zaman iç içe giren, kimi zaman birbirine ters düşen, kimi zaman da birbirini uyaran dinamikler" (Bachelard, 2003: 41). Evin ferdin zihin dünyasındaki bu işlevinin yanında toplumun küçük bir birimi olan aileyle de olan sıkı ilişkisi göz ardı edilemez. Sonuçta ev de aileyi var etmek, sürdürmek ve korumak için ortaya çıkmıştır (Demir, 2011: 19). Böylece fert, aile ve toplum yapısının arka planında çok önemli bir yeri olan ev, bu önemine bağlı olarak edebî eserlerde de salt bir mekân olmanın ötesinde çeşitli anlamların ve sembollerin birleşme yeri olarak karşımıza çıkar.

Ev veya konak, Türk edebiyatında geleneksel olanla modern olanın, daha farklı ifadesiyle Osmanlı düşüncesi ile Cumhuriyet dönemi düşüncesinin ha-

yatı algılama anlamında aralarında var olan çatışma ve bu çatışmadan kaynaklanan gerilimin ifade edilmesinde kullanılan önemli sembollerden biridir. Türk toplumunda, orta sofalı, odalı ve bahçeli olmaları gibi özelliklerinden dolayı konunun uzmanları tarafından ‘Türk evi’ olarak isimlendirilen (Narlı, 2007: 69) evlerin yanında Osmanlı kültürünün özelliklerini yansıtan konak, yalı, köşk gibi evlerin geleneksel yaşantının simgesi olduğu kabul edilir. Geleneksel yapının yeni yapıya dönüşmeye başladığı, yani köşk, yalı gibi evlerden apartman hayatına geçişin gerçekleştiği dönem, aynı zamanda Türk toplumunun yaşadığı medeniyet değişiminin de izlerinin görüldüğü dönemdir. Bu bakımdan ev’in dönüşümü bir bakıma toplumsal dönüşümün simgesi olmaktadır. Bu durum, edebî eserlerde de mekânın simgesel değerini görebileceğimiz şekillerde karşımıza çıkar. Mesela Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Kiralık Konak* romanında, birbirinin devamı olan ve bir konakta oturan üç nesilden meydana gelen bir ailede, nesiller arasındaki çatışmalar üzerinde durulmuştur (Hayber, 1993: 169). Yine, Necip Fazıl’ın *Ahşap Konak* adlı tiyatro eserinde benzer şekilde, bir konakta geçen olaylarda, konağın katları ve bu katlarda oturan şahıslar arasındaki uyum problemleri ile çatışmalar çeşitli semboller üzerinden aktarılmıştır. Ev veya konak metaforunun bu şekilde kullanımına örnek olarak akla ilk gelen eserlerin tahkiyeye dayalı türlerden olması bu kullanıma anlam tekniği açısından şiire göre daha uygun olmalarından kaynaklanmaktadır. Mekânın edebiyat eserlerindeki işlevinin de daha çok bu türler üzerinden inceleniyor olması, yine bu durumun bir sonucudur. Ancak Narlı’nın (2007: 9) şiir ve mekân ilişkisini irdelediği çalışmasında da belirttiği gibi şiirle mekân arasında simgesel ve imgesel bir ilişki vardır:

“Şiir roman kadar/gibi bir mekân sanatı olmasa da şiir mekânla ilişkiye girdiğinde mekân yaşanan bir yer olmanın ötesine çıkar ve genişler. Şiirsel mekânlar, şairin ve şiirin bütün yaşantı ve düşlerini, şehirlerin, evlerin, meyhanelerin, dağların ve denizlerin hafızalarında toplayan; aynalarında yansıtan nesnel, simgesel ve imgesel kaynaklardır. Dolayısıyla mekânların şiirde, şiirin de mekânlardaki izlerini anlamadan yapılan her çözümleme eksik kalacaktır.”

Bu bakımdan bir mekânın olarak ev’in, Necip Fazıl’ın şiirlerinde konumuz bağlamında ne şekilde kullanıldığını ortaya koymak önemlidir. Necip Fazıl’ın konuyla ilgili şiirlerinde evin, bütün ülkeyi temsil eden bir yapı içerisinde kullanıldığı görülür. Evde yaşayan fertler bazı şiirlerde, yaşları ve hayat tarzları itibariyle ülkede yaşayan farklı nesilleri temsil eder. Bunun en açık örneği *Muhasebe* adlı şiirde görülür. “Üç katlı ahşap evin” her katında ailenin farklı bireyleri yaşamaktadır. Üst katta, elinde tespahi, ibadet ile meşgul olan babaanne yaşar. Birinci nesle ait olan bu kat, geçmişin tüm safiyetinin muhafaza edildiği, dinî ve millî değerlerin unutulmadığı, bir anlamda “namaz-niyaz” katıdır. Orta kat ise ikinci nesli temsil eden “mavs oynayan anne ve âşıkları”nın

bulunduğu kattır. Alt kat ise orta kattaki anne tarafından yetiştirilmiş, uçarı genç nesli temsil eden kız kardeşin yaşadığı yerdir:

*Üç katlı ahşap evin her katı ayrı âlem!
 Üst kat: Elinde tespih, ağlıyor babaannem,
 Orta kat: (Mavs) oynayan annem ve âşıkları,
 Alt kat: Kız kardeşimin (Tamtam)da çılgınlıkları.
 Bir kurtlu peynir gibi ortasından kestiğim;
 Buyrun ve maktaından seyredin işte evim! (s. 402).*

Üç neslin bir arada yaşadığı bir mekân olarak ev, ülkeyi temsil eden bir konumda bulunmaktadır. Burada, “bir kurtlu peynir gibi ortasından kes”ilen ev imgesi ile toplumun belli yönlerinin öne çıkarılarak karikatürize edildiği görülmür. Toplum yapısındaki ‘bozulmuşluk’ durumunun ifadesi için böyle bir yola başvurulmuş olması karşıt olunan olay, durum, olgu veya kişinin zihindeki görüntüsünün deforme edilerek şiirsel alana yansıtıldığını gösterir. Şiirde tasvir edilen evde yaşayan birinci nesil, geleneksel Osmanlı insanını ve onun yaşam tarzını temsil eder ve ideal nesil olarak sunulur. İkinci nesil Tanzimat döneminde toplumsal değişimin yaşanmaya başladığı, sınırlılık ve züppelik şeklinde algılanan modernliğin toplumsal çatışmayı beslediği dönemde yetişmiştir. Bu nesilden sonra yetişen ve Cumhuriyet neslini temsil eden üçüncü nesil ise köklerinden tamamen kopmuş ve ilk nesil ile arasında dünyayı algılama anlamında uçurum oluşmuş bir nesildir. İkinci ve üçüncü neslin içki ve kumar, aşk ve evlilik dışı münasebetle ve ilk neslin elinde tespihle ağlar şekilde tasvir edilmesi, yanlış anlaşılabilir modernlik karşısında duyguyu ve ruhsal olanı simgeleyen göz yaşının öne çıkarıldığının, idealize edildiğinin bir göstergesidir.

Evim şiirinde de karşımıza yine bir *ahşap ev* çıkar. Geleneksel mimarimizin bir unsuru olan ahşap ev, şiirde bir “remz” olarak sunuluyor. Milli ve manevi değerlerin sembolü olan ahşap evin tasvirinde kullanılan öğeler, geleneksel yapıyı daha da güçlü kılan bir imgenin oluşumuna katkı sağlar. Ahşap evin “camlarından kızıl biberler sarkması” bu durumu destekler niteliktedir. Geleneğin sembolü olan “ahşap ev”in karşısında modernitenin sembolü olan “gökdelenler”in tasvir edilmesi ise, çatışma unsurunu kuvvetlendiren bir durumdur. Yaşanılan mekânın ahşap evden apartmana evrilmesinin sembolik anlamda hayat tarzlarının ve düşünce dünyasının değişmesiyle bağlantılı olarak kurgulandığı görülmür:

*Ahşap ev camlarından kızıl biberler sarkan!
 Arsız gökdelenlerle çevrilmiş önün, arkan!
 (...)
 Eskiden ne güzeldin, evdin, köşktün, yalıydın!
 Madden kaç para eder, sen bir remz olmalıydın!*

*Bir köşende annânnem, dalgın, Kur'an okurdu:
Ve karşısında annem, sessiz gergef dokurdu. (s. 333).*

Ahşap evle simgeleştirilen durum, evin sadece mekân olarak değeriyle değil, dış dünyayla kurduğu münasebetlerle birlikte anlamlanıyor. Özellikle ev tipindeki değişim, konak hayatından apartman hayatına kayış, denebilir ki toplumsal değişimin bir özeti gibidir (Şengül, 2010: 530). Apartman sembolü, öznenin dış dünya ile olan ilişkisini yeniden düzenleyen yeni bir değerler sisteminin ifadesinin önemli bir parçasıdır. Yine aynı şiirde "komşuluk", "mana" ve "ruh" gibi değerlere dikkat çekilmiş, geleneği sembolize eden ev, köşk ve yalının karşısında modernitenin sembolü olan apartman çatışma unsuru olarak kullanılmıştır. Geleneğin önemli bir parçası olan komşuluk kültürü, modern apartman hayatı ile birlikte unutulmaya başlamış ve yerine konulan kültür ise ruhu ön plana çıkaran geleneksel insanı tatmin edememiştir. Öznenin yalnızlaşması ve sosyal hayattan soyutlanması sonucunu doğuran böyle bir kültür değişiminin karşısında, ruhsal çalkantılar ve uyum problemleri ortaya çıkmıştır:

*Seni yiyip bitiren kırk katlı ejder oldu;
Komşuluk mana ve ruh, ne varsa heder oldu.
Bir yeni nesil geldi, üst üste binenlerden;
Göğe çıkayım derken boşluğa inenlerden... (s. 333).*

Fertlerin ruh dünyasında meydana gelen bu boşluğun, yeni yerleşen değerler sistemi tarafından doldurulamamasıyla oluşan bu uyum problemi, dayatılan yeni değerlerin sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu çatışma ve uyumsuzluk durumu da şiirde ev metaforu üzerinden aktarılmıştır.

Ahşap Ev şiirinde ise sözü edilen boşluk, bir terk edilmişlik hissi uyandıracak şekilde karşımıza çıkar. Temelinde geniş anlamda Doğu kültürünün özelliklerini barındıran ahşap ev, içi boşaltılmış veya bütünüyle terk edilmiş bir değerler bütününe ifadesi olmaktadır:

*Tek tek kalktı eşyamız, ahşap ev bomboş kaldı,
Güneş yumdu gözünü, has odamız loş kaldı. (s. 462).*

Necip Fazıl, şiirlerinde ev metaforunu geniş anlamda üzerinde yaşanan coğrafya-vatan kavramını karşılayacak şekilde bir mekânın simgesel ifadesi olarak, bu mekânda yaşayan insanların bağlı buldukları kültürel merkezin şekillendirmesiyle bir toplum anlayışının karşılığı olarak, bu değerlerin mekânı şekillendirmesi ve mekânın da değerleri içinde barındırması ile birlikte milli ve manevi değerlerin bir simgesi olarak kullanır. Bunun yanında ev, kültürel dönüşümün, sosyal hayatın farklı bir mecraya evrilmesinin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan uyuşmazlık probleminin bir sonucu olan nesil çatışmalarının ve kültürel çöküşün de simgesi olur.

AĞAÇ METAFORU

Ağaç en önemli kültürel sembollerden biridir. Türk ve Dünya kültüründe ağaç tarihi devirler içinde birbirinden farklı veya birbirini besleyerek değişen pek çok rol verilmiştir. Türk kültüründe destanlar devrinden itibaren ağaç, çeşitli inanışlara konu olmuş, bazen de bu inanışların merkezinde bulunarak kendisine tapılan bir nesne olma vasfına yükselmiştir (Gürsoy, 2012: 44). Türk ve dünya kültüründe Tanrıyla iletişim aracı olarak ağaca, şeytan ya da kötü ruhları kovma ve tabiat olaylarını yönlendirme, güneşin batışını engelleme ya da geciktirme törenlerinde, rüzgâr estirme ya da durdurma törenlerinde (Ergun, 2004: 17-64) önemli bir yer verilmiştir. İslamiyet öncesi Türk kültüründe de mevcut olan “hayat ağacı” adı verilen ve dünyanın merkezini sembolize eden kutusal ağaç birçok kültürde var olan ortak bir ağaç sembolizminin oluşmasını sağlamıştır. Bu ağacın kökleri yer altındaki dünyayı, gövdesi yeryüzünü ve dalları üst dünyayı temsil eder. Böylece her üç dünya arasında bir bağlantı oluşturmuş olur (Cirlot, 1971: 432). İslamiyet sonrası dönemlerde ağaca yüklenen anlamlar farklılaşarak devam etmiştir. Mesela Osmanlı İmparatorluğunun kurucusu Osman Gazi’nin rüyasına giren ağaç, Anadolu ve Balkanlar coğrafyasında bir büyük devletin hâkimiyetinin boyutlarını simgeleyen dalları ve kıçlaşan yapraklarıyla bir dünya hâkimiyetini haber vermiştir (Banarlı, 1983: 31). Tasavvufta ise ağaç, yaprakları, dalları ve ağacın tamamı ile İslam dinini ve insanı kâmilî temsil eder (Tatçı, 2009: 62).

Ağaç, Necip Fazıl’ın eserlerinde oldukça önemli bir yere sahiptir. 1936’da çıkardığı ilk derginin adının da *Ağaç* olması bu durumu destekler niteliktedir. Ağaç, Necip Fazıl’ın konuyla ilgili şiirlerinde kökü, dalları ve meyvesiyle farklı anlamları karşılayan bütünlüklü bir yapı içerisinde bir semboller alanı oluşturacak şekilde karşımıza çıkar. Ağacın yapısı üzerinde değişiklikler yapan şair, bu doğal yapıyı bozarak değişikliklerden kaynaklanan karmaşıklığı toplumsal kargaşayı ifade etmede kullanır. Batı ve İslam medeniyetlerinin sembolü haline gelmiş olan iki ağaç, çınar ve noel ağacı üzerinden, yozlaşan toplumsal değerler hakkındaki eleştirilerini aktarılır:

*Eski çınar şimdi noel ağacı
Dallarda iğreti yaprak utansın* (s. 413).

Çınar ve noel ağaçları birbirinin tam zıttı anlamları karşılayacak şekilde kullanılmıştır ve bu iki ayrı ağaç tipine Doğu ve Batı medeniyetlerinin neredeyse bütün özellikleri, zihniyetleri atfedilmiştir. Bilindiği gibi noel ağacı “çam”dır. Şair toplum yapısındaki kökten değişmeyi ağacın temel yapısında bir değişikliğe giderek ifade etmek istemektedir. Bunu da çınar ağacını, çam ağacı olan noel ağacına dönüştürerek gerçekleştirmiştir. Yukarıda bahsedilen Osman Gazi’nin rüyasında gördüğü ağacın çınar ağacı olduğu yönündeki düşünce, bu

ağacın Osmanlı Devleti'nin sembolü haline gelmesine yol açmıştır. İslam dünyasına olan hâkimiyeti sebebiyle Osmanlı Devleti, zihinlerde İslam'ın ve daha geniş anlamda Doğu medeniyetinin de temsilcisi sıfatını taşıyordu. Noel ağacı ise, İsa'dan sonra ortaya çıkmakla birlikte, Hıristiyanlığın bir sembolü olarak algılanır (Cirlot, 1971: 105). Bu durumda çınar ve noel ağaçları, bir kültürel değişimin yaşandığı dönemde, kültürle birlikte dini değerlerin de değiştiği ve yabancılaştığı, şiirde ifade edildiği şekliyle eskinin yerini alan yeni değerlerin "iğreti" durduğu garip bir toplumun oluşmasına sebep olmuştur. Türk milletinin bütün toplumsal değerleriyle birlikte, toplum yapısında yaşanan bir değişimin ve daha geniş anlamıyla bir medeniyet değişiminin ortaya çıkardığı kimi zorluklar ve çarpık durumlar, iğreti yenilikler, şiirde dal ve yaprak uyumsuzluğuyla metaforik bir anlatımla dile getirilmiş olmaktadır. Bunun sonucunda ortaya çıkan nesil çatışmaları da tıpkı ev metaforunda olduğu gibi, ağaç üzerinden ifade edilir. Üç neslin arasındaki yabancılaşma kök, dallar ve yaprak sembolleriyle anlatılır:

*Bu ne hazin ağaçtır, bütün ufkumu tutmuş!
Kökü iffet, dalları taklit, meyvesi fuhuş... (s.403)*

Üç katlı ahşap evin her katı bir nesli, bir dönemi temsil etmesi gibi, ağacın kökü, dalları ve yaprakları benzer bir yapı içerisinde karşımıza çıkar. Burada ideal nesil olarak sunulan Osmanlı toplumu kökü, Tanzimat döneminde yetişen nesil dalları ve nihayet şair açısından son dönemi temsil eden nesil ise ağacın meyvelerini oluşturur. Şiirde ahlaki açıdan kademeli olarak yaşanan bir çöküş sürecinin izleri görülür. Şiirde ağaç, bir "yabancılaşma" sürecinin göstergesi olarak, doğal oluşumundan koparılmış ve bütünün parçaları arasındaki uyumsuzluk kaotik bir yapı içerisinde sunulmuştur. Bu durumda şair, toplumda olduğunu varsaydığı 'yabancılaşmayı' ifade etmek için, "yabancılaştırma"dan yararlanmış olmaktadır. "Fuhuş" sözcüğüyle bütün bir nesli ifade etmesi de bunun bir göstergesidir. Ağacın, yani toplumun yapısında var olduğu düşünülen bu kaosun çözümünün ise, *Gelir* şiirinde yine ağaç üzerinden aktarılan bir anlam yapısı içinde, doğal yapıya dönüşle mümkün olabileceği görülür:

*Birleşir kupkuru dalla yanık kök
Yemyeşil bir ışık yaprağa gelir. (s.408)*

Üç katlı bir anlam sarmalının merkezine yerleştirilen ağaç, burada iki ayrı sembol alanını karşılayacak şekilde konumlandırılıyor. Kök, dal ve yapraklar, ilk olarak geçmiş bugün ve gelecek zamanı ifade eder. İkinci aşamada ise, zaman dilimlerinin her birini işaret eden üç farklı hayat algısına karşılık gelir. Bu noktada ise, Necip Fazıl'ın ev ve ağaç metaforlarının birlikteliği ile sistemleş-

tirdiği ruhsal olanın merkeze alındığı geleneksel dönem, kopuş dönemi ve yabancılaşma dönemi metaforik örgü içerisindeki yerini alır. Kökten gelen besleyici kaynakla (milli değerler) gökten gelen ışığın (dini değerler) birlikteliği ile ağaç yeniden hayat bulur. Böylece ağacın doğal yapısını bozan karmaşa çözülmüş olur.

SONUÇ

Türk milletinin tarihi süreç içerisinde yaşadığı medeniyet değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan uyum problemlerinin Necip Fazıl şiirinde sosyal eleştirilere konu olduğu görülür. Necip Fazıl'ın bu içeriğe sahip şiirleri, verilen örneklerde de görüldüğü üzere didaktik / ideolojik bir yapıya sahiptir. Şair, toplumun değişik kesimlerinin, nesillerin, kültürel devirlerin ifadesinde ve bunların mukayesesinde ev ve ağaç metaforlarından yararlanır. Necip Fazıl, şiirlerinde ev metaforunu geniş anlamda coğrafya-vatan kavramını karşılayacak şekilde bir mekânın simgesel ifadesi olarak kullanır. Bunun yanında bu mekânda yaşayan insanların mensubu oldukları kültürel merkezin şekillendirmesiyle oluşmuş kurumsal bir yapının yani bir devlet anlayışının karşılığı olarak konumlandırır. Ayrıca Necip Fazıl, bu değerlerin mekânı şekillendirmesiyle ve buna paralel olarak mekânın da değerleri içinde barındırması ile birlikte evi, milli ve manevi değerlerin bir simgesi olarak kullanır. Bunun yanında ev, kültürel dönüşümün, sosyal hayatın farklı bir mecraya evrilmesinin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan uyumsuzluk probleminin bir sonucu olan nesil çatışmalarının ve kültürel çöküşün de simgesi olur. Ağaç metaforunu da benzer şekilde geniş anlamıyla vatan ve devletin, bunun yanında aynı dönemde yaşayan üç farklı neslin, zaman dilimi olarak geçmiş bugün ve gelecek kavramlarının, bu kavramların kültürel anlamda içini dolduran değerlerin sembolü olarak kullanır.

KAYNAKÇA

- Bachelard, Gaston, (2008), *Uzamanın Poetikası*, (çev. Alp Tümertekin), İstanbul, İthaki Yayınları.
- Banarlı, Nihad Sami, (1983), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. C. I*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Cirlot, J. E. (1971), *A Dictionary of Symbols*, London, Routledge.
- Çebi, Hasan, (1987), *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Demir, Ayşe, (2011), *Mekânın Hikâyesi Hikâyenin Mekânı*, İstanbul, Kesit Yayınları.
- Ergun, Pervin, (2004), *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Gürsoy, Ülkü, (2012), "Türk Kültüründe Ağaç Kültü ve Dut Ağacı", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 61, s. 43-54.
- Hayber, Abdulkadir, (1993), *Halide Edib, Yakup Kadri ve Reşat Nuri'nin Romanlarında Nesil Çatışmaları*, İstanbul, MEB Yayınları.
- Kaplan, Mehmet, (2008), *Şiir Tahlilleri 1*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl, (2012), *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları.
- Kolcu, Ali İhsan, (2008), *Cumhuriyet Edebiyatı*, Erzurum, Salkımsöğüt Yayınları.

Narlı, Mehmet (2007), *Œiir ve Mekân*, Ankara, Hece Yayınları.

Œengül, Mehmet Bakır, (2010), "Romanda Mekân Kavramı". *Uluslararası Sosyal AraŒtırmalar Dergisi*, 3/11, s. 528-538.

ŒiŒmanođlu Œehnaz (2003), *Behçet Necatigil ve Œiirin Ev Hali*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü YayınlanmamıŒ Master Tezi.

Tatçı, Mustafa (2009), *DerviŒler Hümâ KuŒu Yunus Emre Yorumları*, İstanbul, H Yayınları.

Wellek, Rene; Austin Warren, (1993), *Edebiyat Teorisi*, (çev. Ömer Faruk Huyugüzel), İstanbul, Akademi Kitabevi.